

УДК 330.341:336.64:334.012.64

DOI: 10.60022/2(9)-57S

Власюк Тетяна Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Vlasiuk Tetiana

PhD in Economic Sciences, Associate Professor

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

ORCID: 0000-0001-9644-8608

Пузирьова Поліна Володимирівна

доктор економічних наук, професор

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Puzyrova Polina

Doctor of Science in Economics, Professor

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

ORCID: 0000-0003-0839-8730

Садовський Євген Петрович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти кафедри економіки

Київський національний університет технологій та дизайну, Україна

Sadovskyi Ievgen

PhD student at the Department of Economics

Kyiv National University of Technologies and Design, Ukraine

КОНЦЕПЦІЯ ЦИКЛІЧНОЇ СТІЙКОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ: ІННОВАЦІЙНО-ФІНАНСОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ТА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ

Анотація. У статті досліджено інноваційно-фінансові детермінанти циклічної стійкості малого бізнесу в умовах макроекономічної нестабільності, фінансових криз, пандемічних та воєнних шоків, а також прискореної цифрової трансформації економіки. Обґрунтовано доцільність формування концепції циклічної стійкості малого бізнесу, яка передбачає розгляд стійкості не як статичного фінансового стану, а як динамічної здатності підприємств адаптуватися до фаз економічного циклу, трансформувати бізнес-моделі та поєднувати фінансову гнучкість з інноваційною активністю. Виокремлено та систематизовано інноваційно-технологічні та фінансові детермінанти циклічної стійкості малого бізнесу, розкрито їх функціональну роль у забезпеченні адаптивності, стабільності та відновлювального зростання підприємств. Проаналізовано чинники, що обмежують ефективність реалізації інноваційно-технологічного детермінанта, та визначено ключові фінансові складові, які формують антикризовий потенціал малого бізнесу в умовах економічної турбулентності. На основі інтеграції інноваційних і фінансових детермінант запропоновано концептуальні моделі стійкого малого бізнесу, зокрема антикризову фінансову, диверсифікаційну, інноваційно-цифрову модель та модель державно-приватного партнерства і кластеризації. Доведено, що застосування комбінованого підходу до реалізації зазначених моделей дозволяє знизити ризики банкрутства, підвищити резильєнтність підприємств та сформувати передумови сталого розвитку малого бізнесу в межах циклічної економіки.

Метою статті є обґрунтування концепції циклічної стійкості малого бізнесу на основі поєднання інноваційно-фінансових детермінант, а також розробка та систематизація концептуальних моделей розвитку малого бізнесу, які забезпечують його адаптивність, резильєнтність і сталий розвиток у різних фазах економічного циклу в умовах макроекономічної нестабільності, кризових шоків та цифрової трансформації економіки.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. У роботі використано методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції для узагальнення теоретичних підходів до забезпечення циклічної стійкості малого бізнесу. Системний і структурно-функціональний підходи застосовано для ідентифікації інноваційно-технологічних та фінансових детермінант і визначення їх ролі у різних фазах економічного циклу. Методи класифікації та групування використано для систематизації чинників, що впливають на реалізацію зазначених детермінант.

За допомогою методу наукового моделювання обґрунтовано концептуальні моделі стійкого малого бізнесу. Узагальнення результатів здійснено із застосуванням методів логічного аналізу та наукової інтерпретації.

Результати дослідження мають наукову та практичну значущість і можуть бути використані при формуванні державної політики підтримки малого та середнього підприємництва, розробленні регіональних програм розвитку, а також у практиці стратегічного управління суб'єктами малого бізнесу в умовах економічної нестабільності.

Перспективними напрямками подальших досліджень залишаються розробка методології вимірювання циклічної стійкості малих та середніх підприємств та оцінка впливу конкретних інноваційних інструментів. Майбутні дослідження повинні бути спрямовані на створення цілісних моделей управління стійкістю, які враховували б особливості воєнного та мирного циклів економіки.

Ключові слова: циклічна стійкість малого бізнесу, інноваційно-технологічні детермінанти, фінансові детермінанти, економічні цикли, фінансова гнучкість, цифровізація малого бізнесу, інноваційний розвиток, антикризове управління, бізнес-моделі стійкого розвитку, підприємницька резильєнтність.

THE CONCEPT OF CYCLICAL SUSTAINABILITY OF SMALL BUSINESSES: INNOVATION AND FINANCIAL DETERMINANTS AND DEVELOPMENT MODELS

Abstract. The article examines the innovative and financial determinants of cyclical stability of small businesses in conditions of macroeconomic instability, financial crises, pandemic and military shocks, as well as accelerated digital transformation of the economy. It substantiates the feasibility of forming a concept of cyclical stability of small businesses, which considers stability not as a static financial condition, but as the dynamic ability of enterprises to adapt to the phases of the economic cycle, transform business models, and combine financial flexibility with innovative activity. The innovative, technological and financial determinants of cyclical sustainability of small businesses are identified and systematised, and their functional role in ensuring the adaptability, stability and sustainable growth of enterprises is revealed. The factors limiting the effectiveness of the implementation of the innovation and technological determinant are analysed, and the key financial components that form the anti-crisis potential of small businesses in conditions of economic turbulence are identified. Based on the integration of innovative and financial determinants, conceptual models of sustainable small businesses are proposed, in particular, anti-crisis financial, diversification, innovative-digital models, and models of public-private partnership and clustering. It has been proven that the application of a combined approach to the implementation of these models reduces the risk of bankruptcy, increases the resilience of enterprises, and creates the conditions for the sustainable development of small businesses within a cyclical economy.

The aim of the article is to substantiate the concept of cyclical sustainability of small businesses based on a combination of innovative and financial determinants, as well as to develop and systematise conceptual models of small business development that ensure its adaptability, resilience and sustainable development in different phases of the economic cycle in conditions of macroeconomic instability, crisis shocks and digital transformation of the economy.

The methodological basis of the research consists of general scientific and special methods of cognition. The work uses methods of analysis and synthesis, induction and deduction to generalise theoretical approaches to ensuring the cyclical stability of small businesses. Systemic and structural-functional approaches are used to identify innovative, technological and financial determinants and determine their role in different phases of the economic cycle. Classification and grouping methods are used to systematise the factors that influence the implementation of these determinants. Conceptual models of sustainable small businesses are substantiated using scientific modelling methods. The results are generalised using methods of logical analysis and scientific interpretation.

The research results are of scientific and practical importance and can be used in the formation of state policy to support small and medium-sized enterprises, the development of regional development programmes, and in the practice of strategic management of small businesses in conditions of economic instability.

Promising areas for further research include developing a methodology for measuring the cyclical stability of small and medium-sized enterprises and assessing the impact of specific innovation tools. Future research should focus on creating comprehensive stability management models that take into account the

characteristics of military and peaceful economic cycles.

Keywords: *cyclical stability of small businesses, innovation and technology determinants, financial determinants, economic cycles, financial flexibility, digitalisation of small businesses, innovative development, crisis management, sustainable development business models, entrepreneurial resilience.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобальної економічної турбулентності, посилення циклічних коливань, фінансових криз, пандемічних шоків, воєнних ризиків та структурних трансформацій економіки саме малий бізнес виступає одночасно найбільш вразливим і водночас найбільш адаптивним сектором національної економіки. Нерівномірність економічних циклів, обмежений доступ до фінансових ресурсів, висока чутливість до змін попиту, валютних коливань і регуляторних трансформацій формують системні загрози сталому розвитку малих підприємств, особливо в умовах перехідних та післякризових економік.

Традиційні підходи до забезпечення стійкості малого бізнесу переважно ґрунтуються на статичних фінансових показниках, антикризових інструментах короткострокової дії або фрагментарному аналізі ризиків. Водночас вони недостатньо враховують циклічну природу економічного розвитку, асиметрію фаз підйому та спаду, а також роль інноваційно-фінансових детермінант у формуванні довгострокової адаптивної спроможності малого бізнесу, що зумовлює обмежену прогностичну цінність існуючих моделей і знижує ефективність управлінських рішень щодо підтримки підприємницького сектору.

Особливої актуальності набуває проблема формування цілісної концепції циклічної стійкості малого бізнесу, яка б інтегрувала фінансову резильєнтність, інноваційну активність, цифрову трансформацію, інституційну підтримку та стратегічну гнучкість підприємств у різних фазах економічного циклу. Відсутність комплексних методологічних підходів до ідентифікації інноваційно-фінансових детермінант циклічної стійкості ускладнює розробку ефективних моделей розвитку малого бізнесу та механізмів його адаптації до системних шоків. Таким чином, наукова проблема полягає у необхідності концептуального обґрунтування та методичного розвитку підходів до оцінювання і забезпечення циклічної стійкості малого бізнесу на основі інноваційно-фінансових детермінант, а також у формуванні моделей розвитку, здатних забезпечити його стабільне функціонування й конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі в умовах циклічних коливань економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика розвитку малого бізнесу в умовах економічної нестабільності, кризових та воєнних викликів є предметом активних наукових досліджень багатьох учених. У наукових працях сформовано значний доробок щодо аналізу фінансового стану, інноваційного розвитку, адаптивності та резильєнтності малих підприємств, однак ці підходи залишаються переважно фрагментарними та недостатньо інтегрованими у логіку циклічного розвитку економіки.

Переважає більшість досліджень присвячена фінансовій стійкості та фінансовій безпеці малого бізнесу. Так, у працях Швець Н. В. та Ізюмської А. В. [1] здійснено аналіз стану та тенденцій розвитку малого бізнесу в Україні з акцентом на фінансові обмеження та структурні дисбаланси. Плетенецька С. та Діденко О. [2] розглядають фінансову стійкість малих підприємств у контексті циклічної економіки та воєнних ризиків, обґрунтовуючи необхідність переходу від антикризового управління до системи фінансової безпеки. Костенко Ю., Короленко О. та Гузь М. [3] зосереджують увагу на зміні фінансових параметрів підприємств у період воєнного стану, тоді як Румик І. І. та Мельніченко І. В. [13] пропонують методичні підходи до діагностики фінансової стійкості малих підприємств. Водночас зазначені дослідження переважно трактують фінансову стійкість як статичну або короткострокову характеристику, що обмежує можливості аналізу її динаміки у різних фазах економічного циклу.

Окремий науковий напрям сформовано навколо концепції резильєнтності та адаптивності бізнесу. Савицька О. І. та Пахуча В. П. [5] розглядають ринкову резильєнтність як теоретичний конструкт, що відображає здатність бізнесу зберігати функціональність у кризових умовах. Сорокін С. А. [6] обґрунтовує актуальність феномена резильєнтності у сучасних економічних відносинах, підкреслюючи її міждисциплінарний характер. Разом із тим, у цих працях резильєнтність здебільшого аналізується на загальноекономічному або корпоративному рівні, без чіткої прив'язки до специфіки малого бізнесу та механізмів інноваційно-фінансової підтримки його розвитку.

Вагомий науковий доробок стосується інноваційного розвитку та цифрової трансформації малого бізнесу. Дьяченко М. М. [4], Беялов Т. Е. та Люманов А. С. [10] досліджують чинники інноваційного розвитку малого підприємництва та роль державного регулювання. Завалій Б. О. і Гринько Т. О. [7]

акцентують увагу на формуванні інноваційних фінансових моделей малого та середнього бізнесу в умовах поствійськової економіки. Юрченко О. [14], а також Тебенко В., Бігун В. і Почерніна Н. [12] розкривають значення цифрової економіки як каталізатора інновацій та трансформації бізнес-моделей. Разом із тим, інноваційні та цифрові чинники у зазначених працях розглядаються поза логікою економічних циклів, без урахування асиметрії впливу інновацій у фазах спаду, відновлення та зростання.

Окрема група досліджень присвячена функціонуванню малого бізнесу в умовах війни та кризової трансформації. Лопашук І., Лопашук В. та Русінко А. [8], Дюк А. і Чаланов В. [9], Лойко В. та Александров Б. [15], Бабич І. В. і Огілько Д. С. [16], Мельник Т. [18] аналізують стан, виклики та адаптаційні стратегії малого й середнього бізнесу в період воєнного стану. Ковбас Г. І. [11] розглядає стратегічні аспекти антикризового управління в контексті інноваційного розвитку підприємств. Проте ці дослідження мають переважно реактивний характер та орієнтовані на подолання наслідків криз, а не на формування довгострокової системи циклічної стійкості.

Таким чином, попри значний науковий доробок, відсутній інтегрований концептуальний підхід, який би поєднував фінансову стійкість, інноваційний розвиток, цифрову трансформацію та резильєнтність малого бізнесу в межах циклічної динаміки економіки, що зумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на розробку концепції циклічної стійкості малого бізнесу та відповідних інноваційно-фінансових моделей його розвитку.

Мета статті полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні концепції циклічної стійкості малого бізнесу та ідентифікації інноваційно-фінансових детермінант, що визначають здатність малих підприємств адаптуватися до фаз економічного циклу, кризових шоків і трансформаційних змін, а також у розробці моделей розвитку малого бізнесу, орієнтованих на підвищення фінансової стійкості, інноваційної активності та довгострокової конкурентоспроможності в умовах турбулентного економічного середовища.

Виклад основного матеріалу. Макроекономічна нестабільність, фінансові кризи, пандемічні шоки, воєнні дії, прискорена цифровізація та трансформація ринків формують складне середовище, в якому малі підприємства змушені адаптуватися до повторюваних фаз економічного підйому та спаду. За таких умов ключового значення набуває здатність малого бізнесу не лише до короткострокового виживання, а й до збереження стійкості розвитку в межах економічних циклів [1-4].

Малий бізнес відіграє системоутворюючу роль у національній економіці, забезпечуючи зайнятість населення, формування конкурентного середовища, інноваційну динаміку та соціально-економічну гнучкість. Водночас саме цей сектор є найбільш уразливим до циклічних коливань ділової активності, обмеженого доступу до фінансових ресурсів, інституційних диспропорцій та нестачі інноваційного потенціалу. Традиційні підходи до оцінювання стійкості малого бізнесу переважно зосереджуються на фінансових показниках ліквідності та прибутковості, що не дозволяє комплексно врахувати вплив інноваційних, інституційних і поведінкових чинників у довгостроковій перспективі. У цьому контексті актуалізується необхідність формування концепції циклічної стійкості малого бізнесу, яка поєднує інноваційні та фінансові детермінанти розвитку з урахуванням фаз економічного циклу. Така концепція дозволяє переосмислити стійкість не як статичний стан, а як динамічну здатність підприємства адаптуватися, трансформувати бізнес-моделі, залучати фінансові ресурси та генерувати інновації відповідно до змін зовнішнього середовища [5-8]. Також, особливої ваги набуває дослідження моделей розвитку малого бізнесу, орієнтованих на поєднання фінансової гнучкості, інноваційної активності та стратегічної адаптивності. В умовах циклічної економіки такі моделі стають інструментом підвищення резильєнтності підприємств, зниження ризиків банкрутства та формування передумов сталого зростання навіть у періоди економічної турбулентності. Таким чином, дослідження інноваційно-фінансових детермінант циклічної стійкості малого бізнесу та розроблення відповідних моделей розвитку є науково та практично значущим завданням, що відповідає сучасним викликам економічного розвитку та потребам формування адаптивної підприємницької екосистеми [9-14].

Вмежах концепції циклічної стійкості малого бізнесу можна виділити два типи детермінант: інноваційні та фінансові, які реалізуються через відповідні моделі розвитку малого та середнього бізнесу.

Детермінант 1. Інноваційно-технологічний. Інноваційно-технологічний детермінант є базовим елементом формування циклічної стійкості малого бізнесу, оскільки саме рівень технологічного розвитку та інноваційної активності визначає здатність підприємств адаптуватися до фаз економічного циклу, мінімізувати кризові втрати та забезпечувати відновлювальне зростання. В умовах турбулентності

глобальної та національної економіки інновації виступають механізмом антикризової резильєнтності малого підприємництва [6-11]. Інноваційно-технологічний детермінант охоплює сукупність процесів, пов'язаних із впровадженням продуктових, процесних, організаційних та цифрових інновацій, що дозволяють малим підприємствам гнучко реагувати на зміну ринкової кон'юнктури, скорочення попиту, фінансові обмеження та зростання витрат у спадних фазах економічного циклу. Особливого значення цей детермінант набуває в умовах цифрової трансформації, коли технологічні рішення стають доступним інструментом масштабування бізнес-моделей навіть за обмежених ресурсів.

У контексті концепції циклічної стійкості малого бізнесу інноваційно-технологічний детермінант виконує три ключові функції: адаптаційну, що проявляється у здатності підприємств швидко змінювати технології виробництва, канали збуту та форми взаємодії з клієнтами відповідно до фаз циклу; стабілізаційну, яка забезпечується за рахунок підвищення продуктивності праці, зниження транзакційних витрат та оптимізації операційних процесів; відновлювальну, що полягає у формуванні технологічних передумов для переходу від фази спаду до фази економічного пожвавлення та зростання.

Суттєвою складовою інноваційно-технологічного детермінанта є цифровізація малого бізнесу, яка включає використання хмарних сервісів, електронної комерції, CRM-систем, цифрових платіжних інструментів, автоматизації бухгалтерського та управлінського обліку. Такі технології дозволяють зменшити залежність малого бізнесу від фізичної інфраструктури, розширити географію ринків збуту та підвищити прозорість фінансових потоків, що є критично важливим у кризових фазах економічного циклу. Інноваційно-технологічний детермінант також тісно пов'язаний із рівнем інноваційної культури та підприємницької спроможності суб'єктів малого бізнесу. Наявність внутрішніх компетенцій щодо управління інноваціями, здатність до навчання, використання зовнішніх джерел знань (бізнес-інкубатори, кластери, стартап-екосистеми) формують довгострокову технологічну стійкість підприємств. У цьому контексті малий бізнес дедалі частіше виступає не пасивним споживачем інновацій, а активним учасником інноваційних екосистем. Водночас ефективність реалізації інноваційно-технологічного детермінанта обмежується низкою чинників (табл. 1).

Таблиця 1

Чинники, що обмежують ефективність реалізації інноваційно-технологічного детермінанта малого бізнесу

Чинники	Зміст та характеристика	Вплив на інноваційно-технологічну діяльність малого бізнесу
Фінансово-ресурсні	Обмеженість власних фінансових ресурсів, високі витрати на впровадження технологій, складний доступ до кредитування та венчурного капіталу.	Стимування інвестицій у цифрові та технологічні інновації, відтермінування модернізації, зниження інноваційної активності.
Інституційно-регуляторні	Нестабільність нормативно-правового середовища, надмірне регуляторне навантаження, складні процедури доступу до державних програм підтримки.	Зростання транзакційних витрат, зниження мотивації до впровадження інновацій, формування тіньових практик.
Технологічні	Обмежений доступ до сучасних технологій, застаріла матеріально-технічна база, низький рівень технологічної сумісності.	Неможливість масштабування бізнес-моделей, зниження продуктивності, технологічна залежність від зовнішніх постачальників.
Кадрові та компетентнісні	Дефіцит кваліфікованих кадрів, низький рівень цифрових компетенцій, відтік людського капіталу.	Обмежена здатність до розробки та впровадження інновацій, низька ефективність використання технологій.
Інформаційні	Недостатня поінформованість про доступні технології, інноваційні програми, грантові та кластерні можливості.	Низький рівень залучення малого бізнесу до інноваційних екосистем та мережевої взаємодії.
Організаційно-управлінські	Відсутність стратегічного підходу до інновацій, короткострокова орієнтація управління, слабка інноваційна культура.	Фрагментарність інноваційних рішень, відсутність системності технологічного розвитку.
Ринкові	Низький платоспроможний попит, висока конкуренція з боку великих компаній, невизначеність ринкових трендів.	Зростання інноваційних ризиків, зниження окупності технологічних інвестицій.
Інфраструктурні	Недостатній розвиток цифрової та інноваційної інфраструктури, обмежений доступ до інкубаторів і технопарків.	Зниження можливостей тестування, впровадження та комерціалізації інновацій.
Макро-економічні	Інфляційні процеси, валютна нестабільність, економічні кризи та воєнні ризики.	Посилення невизначеності, зростання вартості технологічних рішень, відкладення інноваційних проєктів.

Продовження таблиці 1

Соціально-психологічні	Низька готовність до змін, страх інноваційних ризиків, консервативність підприємницького мислення.	Опір впровадженню нових технологій, домінування адаптивної, а не проактивної моделі розвитку.
------------------------	--	---

Джерело: складено авторами на основі [4-12]

Сукупність наведених чинників формує багатовимірні обмеження реалізації інноваційно-технологічного детермінанта циклічної стійкості малого бізнесу, що зумовлює необхідність комплексного поєднання технологічних, фінансових та інституційних інструментів підтримки. Усунення або мінімізація дії зазначених чинників є передумовою переходу малого бізнесу до інноваційно орієнтованої моделі розвитку в умовах циклічних економічних коливань. Таким чином, інноваційно-технологічний детермінант виступає системоутворюючою основою циклічної стійкості малого бізнесу, забезпечуючи його адаптивність, стабільність та здатність до відновлення в умовах економічних коливань. Посилення ролі цього детермінанта є передумовою переходу малого бізнесу від реактивної моделі виживання до проактивної моделі інноваційного розвитку в довгостроковій перспективі.

Детермінант 2. Фінансові детермінанти. Фінансові детермінанти циклічної стійкості малого бізнесу відіграють системоутворюючу роль у забезпеченні його адаптивності, інноваційної спроможності та довгострокової життєздатності в умовах економічної турбулентності. На відміну від великих корпорацій, малі підприємства характеризуються обмеженим доступом до фінансових ресурсів, високою залежністю від внутрішніх грошових потоків та підвищеною чутливістю до змін макроекономічного середовища, що зумовлює необхідність формування специфічних фінансових механізмів циклічної стійкості.

Фінансова стійкість малого бізнесу в циклічному вимірі доцільно розглядати як здатність підприємства підтримувати платоспроможність, інвестиційну активність та фінансову гнучкість на всіх фазах економічного циклу (підйому, спаду, кризи та відновлення). У цьому контексті фінансові детермінанти виступають не лише як результат ефективного управління ресурсами, а й як активний інструмент антикризової адаптації [7-16]. Ключовими складовими фінансових детермінант циклічної стійкості малого бізнесу є (рис. 1):

Рис. 1. Ключові складові фінансових детермінант циклічної стійкості малого бізнесу

Джерело: сформовано авторами на основі [7-17]

Особливого значення в межах фінансових детермінант набуває управління грошовими потоками, оскільки саме cash-flow, а не прибуток, є критичним чинником виживання малого бізнесу в кризових фазах циклу. Наявність позитивного операційного грошового потоку дозволяє підприємству зменшити залежність від зовнішнього фінансування та підвищити стійкість до фінансових шоків. У контексті циклічної стійкості доцільно також виокремити роль фінансових резервів і буферів безпеки, які формуються за рахунок нерозподіленого прибутку, страхових інструментів або спеціалізованих фондів стабілізації. Такі резерви виконують функцію амортизатора негативних впливів економічних спадів

і сприяють збереженню інноваційного потенціалу малого бізнесу. Важливою складовою фінансових детермінант є доступ до фінансових інновацій, зокрема цифрових фінансових платформ, фінтех-рішень, альтернативного кредитування та програм державної підтримки.

Інтеграція малого бізнесу у цифрову фінансову екосистему підвищує прозорість фінансових операцій, знижує транзакційні витрати та розширює можливості залучення капіталу в умовах циклічних коливань. Чинники, що впливають на ефективність реалізації фінансових детермінант можна класифікувати таким чином (табл. 2).

Таблиця 2

Чинники фінансових детермінант циклічної стійкості малого бізнесу

Чинники	Змістова характеристика	Вплив на циклічну стійкість малого бізнесу
Структура фінансування	Співвідношення власного та позикового капіталу, частка альтернативних джерел фінансування (гранти, краудфандинг, венчурний капітал).	Забезпечує фінансову незалежність і знижує ризик боргового перевантаження у фазах спаду економічного циклу.
Ліквідність активів	Здатність підприємства швидко трансформувати активи у грошові кошти без суттєвих втрат вартості.	Підвищує здатність малого бізнесу виконувати поточні зобов'язання в умовах скорочення доходів.
Платоспроможність	Спроможність своєчасно та повною мірою виконувати фінансові зобов'язання.	Формує довіру з боку кредиторів і контрагентів, що є критичним у кризових фазах циклу.
Управління грошовими потоками (cash-flow)	Планування, контроль і оптимізація операційних, інвестиційних та фінансових грошових потоків.	Забезпечує безперервність діяльності та знижує ймовірність фінансових розривів у періоди турбулентності.
Фінансові резерви та буфери безпеки	Формування резервних фондів, страхових механізмів, нерозподіленого прибутку.	Виконує амортизаційну функцію щодо негативних циклічних шоків і криз.
Фінансова гнучкість	Здатність оперативно змінювати структуру витрат, реструктуризувати борг або адаптувати фінансову модель.	Підвищує адаптивність малого бізнесу до різних фаз економічного циклу.
Інвестиційна спроможність	Можливість здійснювати інвестиції в інновації, технології та розвиток бізнес-моделі.	Забезпечує відновлення та зростання після кризових фаз, формуючи довгострокову стійкість.
Доступ до фінансових інновацій	Використання фінтех-рішень, цифрових фінансових платформ, альтернативного кредитування.	Знижує транзакційні витрати та розширює доступ до капіталу в умовах нестабільності.
Державна та інституційна фінансова підтримка	Програми пільгового кредитування, гарантії, податкові стимули.	Компенсує обмеженість власних ресурсів малого бізнесу в кризові періоди.

Джерело: складено авторами на основі [11-18]

Таким чином, фінансові детермінанти циклічної стійкості малого бізнесу формують фінансову основу його інноваційного розвитку, забезпечуючи здатність підприємства використовувати циклічні спади як можливість для структурної трансформації, оновлення бізнес-моделі та посилення конкурентних позицій у фазі економічного відновлення.

На основі інноваційних та фінансових детермінант формуються концептуальні моделі стійкого малого бізнесу, які відображають різні траєкторії адаптації підприємств до циклічних коливань економіки. Такі моделі інтегрують фінансові, управлінські, інноваційні та інституційні механізми, забезпечуючи збереження життєздатності бізнесу в кризових фазах і створення передумов для зростання у фазах відновлення.

Модель 1. Антикризова фінансова модель. Антикризова фінансова модель стійкості малого бізнесу ґрунтується на пріоритеті фінансової безпеки, ліквідності та збереження грошових потоків у фазах економічного спаду та кризи. Основною метою цієї моделі є мінімізація фінансових ризиків і забезпечення безперервності діяльності підприємства за умов різкого скорочення попиту, зростання витрат або обмеженого доступу до кредитних ресурсів. Ключовими характеристиками антикризової фінансової моделі є:

- орієнтація на позитивний операційний cash-flow як базовий критерій стійкості;
- формування резервних фінансових фондів та ліквідних активів;
- зниження боргового навантаження та переорієнтація на власні джерела фінансування;
- застосування інструментів реструктуризації витрат і зобов'язань.

У межах цієї моделі інноваційна активність малого бізнесу має селективний характер і спрямовується переважно на підвищення операційної ефективності та зниження витрат. Антикризова фінансова модель є домінуючою у фазах глибокої економічної нестабільності та виступає базовою

формою виживання малого бізнесу.

Модель 2. Диверсифікаційна бізнес-модель. Диверсифікаційна бізнес-модель спрямована на зниження залежності малого бізнесу від одного джерела доходу, одного ринку або одного продукту, що є критичним чинником циклічної стійкості. У цій моделі фінансова та інноваційна детермінанти поєднуються через розширення бізнес-портфеля та гнучку адаптацію до змін ринкової кон'юнктури. Основними елементами диверсифікаційної моделі є:

- розширення продуктово-сервісної лінійки;
- географічна диверсифікація ринків збуту;
- комбінування офлайн- та онлайн-каналів продажу;
- формування кількох потоків доходів з різним рівнем циклічної чутливості.

Застосування диверсифікаційної бізнес-моделі дозволяє малому бізнесу перерозподіляти ризики між сегментами діяльності та зберігати фінансову стабільність у періоди спаду. Така модель є особливо ефективною у фазах нестійкого зростання та переходу від кризи до відновлення.

Модель 3. Інноваційно-цифрова модель. Інноваційно-цифрова модель стійкості малого бізнесу базується на інтеграції цифрових технологій та інновацій у всі ключові бізнес-процеси – від управління фінансами до взаємодії з клієнтами та партнерами. Дана модель орієнтована на підвищення продуктивності, скорочення витрат і масштабованість бізнесу незалежно від фізичних обмежень. Ключовими складовими інноваційно-цифрової моделі є:

- цифровізація фінансового управління та аналітики;
- використання електронної комерції та цифрових маркетингових каналів;
- автоматизація операційних процесів;
- застосування фінтех-рішень та платформ альтернативного фінансування.

Інноваційно-цифрова модель підвищує структурну стійкість малого бізнесу до циклічних шоків, дозволяючи швидко адаптуватися до змін попиту та скорочувати транзакційні витрати, що виступає каталізатором зростання у фазі економічного відновлення та довгострокової конкурентоспроможності.

Модель 4. Державно-приватне партнерство та кластеризація. Модель державно-приватного партнерства та кластеризації передбачає інституційну інтеграцію малого бізнесу з державними структурами, фінансовими установами, науковими організаціями та іншими підприємствами. У межах цієї моделі формується сприятливе середовище для спільного використання ресурсів, зниження ризиків і стимулювання інновацій. Основними характеристиками цієї моделі є:

- участь малого бізнесу в державних програмах фінансової підтримки;
- інтеграція у галузеві та регіональні кластери;
- спільна реалізація інноваційних та інвестиційних проєктів;
- доступ до знань, інфраструктури та фінансових гарантій.

Державно-приватне партнерство та кластеризація сприяють посиленню колективної стійкості малого бізнесу, знижуючи індивідуальні ризики підприємств і формуючи довгострокові передумови сталого розвитку в умовах циклічної нестабільності.

Таким чином, концептуальні моделі стійкості малого бізнесу відображають різні стратегії адаптації до економічних циклів та можуть застосовуватися як окремо, так і в комбінованому форматі залежно від фази економічного розвитку, галузевої специфіки та рівня інноваційної зрілості підприємства.

Висновки. Проведене дослідження підтвердило, що в умовах макроекономічної нестабільності, фінансових криз, пандемічних та воєнних шоків, а також прискореної цифрової трансформації ринків, проблема забезпечення стійкості малого бізнесу набуває системного та міждисциплінарного характеру. Малий бізнес, виконуючи ключові соціально-економічні функції в національній економіці, водночас залишається найбільш уразливим до циклічних коливань ділової активності, що зумовлює необхідність переосмислення підходів до оцінювання та забезпечення його стійкості. Обґрунтовано доцільність формування концепції циклічної стійкості малого бізнесу, яка дозволяє розглядати стійкість не як статичний фінансовий стан, а як динамічну здатність підприємства адаптуватися, трансформувати бізнес-модель та поєднувати фінансову гнучкість з інноваційною активністю відповідно до фаз економічного циклу. Такий підхід розширює традиційні уявлення про стійкість, доповнюючи фінансові показники інноваційно-технологічними, інституційними та поведінковими характеристиками розвитку малого підприємництва.

Доведено, що інноваційно-технологічний детермінант є системоутворюючою основою циклічної стійкості малого бізнесу, оскільки саме рівень цифровізації, інноваційної культури та технологічної адаптивності визначає здатність підприємств мінімізувати кризові втрати та забезпечувати

відновлювальне зростання. Водночас ефективність реалізації цього детермінанта суттєво обмежується фінансово-ресурсними, інституційними, кадровими та макроекономічними чинниками, що зумовлює потребу у комплексних механізмах підтримки інноваційної активності малого бізнесу. Встановлено, що фінансові детермінанти циклічної стійкості формують фінансову основу інноваційного розвитку малого бізнесу та виступають активним інструментом антикризової адаптації. Ключову роль у цьому процесі відіграють управління грошовими потоками, формування фінансових резервів, забезпечення ліквідності та доступ до фінансових інновацій. Обґрунтовано, що саме поєднання фінансової гнучкості з інвестиційною спроможністю дозволяє малому бізнесу використовувати циклічні спади не лише як загрозу, а і як можливість для структурної трансформації та оновлення бізнес-моделей.

На основі інноваційних та фінансових детермінант систематизовано концептуальні моделі стійкого малого бізнесу – антикризову фінансову, диверсифікаційну, інноваційно-цифрову модель та модель державно-приватного партнерства і кластеризації. Доведено, що жодна з моделей не є універсальною, а їх ефективність залежить від фази економічного циклу, галузевої специфіки та рівня інноваційної зрілості підприємства. Найбільш перспективним є комбінований підхід, який дозволяє поєднувати інструменти фінансової безпеки, диверсифікації ризиків, цифрової трансформації та інституційної підтримки. Отже, результати дослідження мають наукову та практичну значущість, оскільки створюють теоретико-методологічне підґрунтя для формування адаптивної підприємницької екосистеми та можуть бути використані при розробленні державних програм підтримки малого бізнесу, стратегій регіонального розвитку, а також у практиці стратегічного управління суб'єктами малого та середнього підприємництва в умовах циклічної економіки.

Література

1. Швець, Н. В., & Ізюмська, А. В. (2020). Малий бізнес в Україні: аналіз стану та тенденцій. *Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*, 2(258), 108–117. <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2020-258-2-108-117>.
2. Плетенецька, С., & Діденко, О. (2025). Фінансова безпека і управління фінансовою стійкістю малих підприємств в умовах циклічної економіки та війни. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 3(79), 60–71. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-79-60-71>.
3. Костенко, Ю., Короленко, О., & Гузь, М. (2022). Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (43). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77>.
4. Дьяченко, М. М. (2024). Чинники впливу на інноваційний розвиток малого підприємництва у сучасних умовах. *Наукові праці Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка*, 1, 96–103. <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-279-96-103>.
5. Савицька, О. І., & Пахуча, В. П. (2024). Ринкова резильєнтність бізнесу: теоретичний конструкт. *Бізнес-Інформ*, 2(244), 244–257. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-2-244-257>.
6. Сорокін, С. А. (2024). Актуальність феномена «резильєнтність» у побудові конфігурації сучасних економічних відносин. // *Економічний вісник Дніпровської політехніки*, 4, 206–213. <https://doi.org/10.33271/ebdut/88.206>.
7. Завалій, Б. О., & Гринько, Т.О. (2025). Складові та принципи побудови інноваційних фінансових моделей малого й середнього бізнесу в умовах поствійськової економіки // *Економіка та суспільство*, 78. 33. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-23>.
8. Лопашук, І., Лопашук, В., & Русінко, А. (2024). Формування гібридних моделей малого бізнесу в умовах загострення конкуренції. *Економіка та суспільство*, (68). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-78>.
9. Дюк, А., & Чаланов, В. (2025). Малий та середній бізнес в Україні: стан, тенденції, та виклики під час дії воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (74). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-95>.
10. Беялов, Т. Е., & Люманов, А. С. (2024). Інноваційний розвиток малого бізнесу в Україні та його державне регулювання. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 2(19), <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2024.2.2>.
11. Ковбас, Г. І. (2021). Стратегічні аспекти антикризового управління у контексті забезпечення інноваційного розвитку підприємств. *Менеджмент та підприємництво*, 2. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.4661808>.
12. Тебенко, В., Бігун, В., & Почерніна, Н. (2024). Цифрова економіка як каталізатор інновацій у сучасних бізнес-моделях: нові можливості та ризики, *Актуальні проблеми економіки*, 9 (279), 39–49.

<https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-279-39-49>

13. Румик, І. І., & Мельніченко, І. В. (2025). Методика наукового дослідження фінансової стійкості в системі економічного механізму малих підприємств: принципи управління та діагностика рівня. *Ефективна економіка*, 5. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.21>.

14. Юрченко, О. (2025). Детермінанти цифрової трансформації малих та середніх підприємств. *Економіка та суспільство*, (71). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-169>.

15. Лойко, В., & Александров, Б. (2024). Розвиток мікро-, малих та середніх підприємств України в період війни. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*, 1(13), 273-284. <http://doi.org/10.32750/2024-0127>.

16. Бабич, І. В., & Огілько, Д. С. (2024). Організація інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу регіону в період війни в Україні // *Інтелект XXI*, 1, 55-61. <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2024-1.8>.

17. Орлова, Н., Винник, Т., & Побігун, С. (2023). Інноваційні стратегії розвитку бізнесу в умовах кризи: аналіз і практична реалізація в Україні. *Економіка та суспільство*, (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-75>

18. Мельник, Т. (2023). Український бізнес в умовах війни: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Journal of Innovations and Sustainability*, 7(3), 07. <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07>.

References

1. Shvets, N. V., & Iziumska, A. V. (2020). Malyi biznes v Ukraini: analiz stanu ta tendentsii. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia*, 2(258), 108–117. <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2020-258-2-108-117>

2. Pletenetska, S., & Didenko, O. (2025). Finansova bezpeka i upravlinnia finansovoiu stiiakosti malykh pidpriemstv v umovakh tsyklichnoi ekonomiky ta viiny. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, 3(79), 60–71. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2025-79-60-71>

3. Kostenko, Yu., Korolenko, O., & Huz, M. (2022). Analiz finansovoi stiiakosti pidpriemstva v umovakh voiennoho stanu. *Ekonomika ta suspilstvo*, (43). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77>

4. Diachenko, M. M. (2024). Chynnyky vplyvu na innovatsiinyi rozvytok maloho pidpriemnytstva u suchasnykh umovakh. *Naukovi pratsi Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu. Serii: Ekonomika*, 1, 96–103. <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-279-96-103>

5. Savytska, O. I., & Pakhucha, V. P. (2024). Rynkova rezylentnist biznesu: teoretychnyi konstrukt. *Biznes-Inform*, 2(244), 244–257. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-2-244-257>

6. Sorokin, S. A. (2024). Aktualnist fenomena «rezylentnist» u pobudovi konfihuratsii suchasnykh ekonomichnykh vidnosyn. // *Ekonomichnyi visnyk Dniprovskoi politekhniki*, 4, 206–213. <https://doi.org/10.33271/ebdut/88.206>

7. Zavalii, B. O., & Hryenko, T.O. (2025). Skladovi ta pryntsypy pobudovy innovatsiinykh finansovykh modelei maloho y serednoho biznesu v umovakh postviiskovoi ekonomiky // *Ekonomika ta suspilstvo*, 78. 33. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-23>

8. Lopashchuk, I., Lopashchuk, V., & Rusinko, A. (2024). Formuvannia hibrydnykh modelei maloho biznesu v umovakh zahostrennia konkurentsii. *Ekonomika ta suspilstvo*, (68). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-78>

9. Diuk, A., & Chalanov, V. (2025). Malyi ta serednii biznes v ukraini: stan, tendentsii, ta vyklyky pid chas dii voiennoho stanu. *Ekonomika ta suspilstvo*, (74). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-95>

10. Bielialov, T. E., & Liumanov, A. S. (2024). Innovatsiinyi rozvytok maloho biznesu v Ukraini ta yoho derzhavne rehuliuвання. *Zhurnal stratehichnykh ekonomichnykh doslidzhen*, 2(19), <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2024.2.2>

11. Kovbas, H. I. (2021). Stratehichni aspekty antykrizovoho upravlinnia u konteksti zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo*, 2. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.4661808>

12. Tebenko, V., Bihun, V., & Pochernina, N. (2024). Tsyfrova ekonomika yak katalizator innovatsii u suchasnykh biznes-modeliakh: novi mozhlyvosti ta ryzyky, *Aktualni problemy ekonomiky*, 9 (279), 39–49. <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-279-39-49>

13. Rumyk, I. I., & Melnichenko, I. V. (2025). Metodyka naukovooho doslidzhennia finansovoi stiiakosti v systemi ekonomichnoho mekhanizmu malykh pidpriemstv: pryntsypy upravlinnia ta diahnozyka rivnia. *Efektivna ekonomika*, 5. <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.5.21>

14. Yurchenko, O. (2025). Determinanty tsyfrovoi transformatsii malykh ta serednikh pidpriemstv. *Ekonomika ta suspilstvo*, (71). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-169>
15. Loiko, V., & Aleksandrov, B. (2024). Rozvytok mikro-, malykh ta serednikh pidpriemstv ukrainy v period viiny. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*, 1(13), 273-284. <http://doi.org/10.32750/2024-0127>
16. Babych, I. V., & Ohilko, D. S. (2024). Orhanizatsiia innovatsiinoho rozvytku maloho ta serednoho biznesu rehionu v period viiny v ukraini // *Intelekt KhKhI*, 1, 55-61. <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2024-1.8>
17. Orlova, N., Vynnyk, T., & Pobihun, S. (2023). Innovatsiini stratehii rozvytku biznesu v umovakh kryzy: analiz i praktychna realizatsiia v ukraini. *Ekonomika ta suspilstvo*, (56). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-75>
18. Melnyk, T. (2023). Ukrainskyi biznes v umovakh viiny: suchasnyi stan, problemy ta shliakhy yikh vyrishennia. *Journal of Innovations and Sustainability*, 7(3), 07. <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07>